

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Чорнобильського Антона Володимировича

«Специфіка комунікативної взаємодії у соціальних медіа

(на матеріалі платформи Reddit)»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора зі спеціальності 061 Журналістика

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними планами та галузевими науковими програмами

Соціальні мережі сьогодні є ключовим компонентом сучасних комунікативних практик. Вони стали невід'ємною частиною повсякденного життя мільйонів людей по всьому світу, виступаючи платформою для обміну інформацією, спілкування, розваг та навіть комерційної діяльності. Зростаюча роль соціальних мереж у цифровій трансформації суспільства зумовлює необхідність глибокого вивчення їх впливу на комунікативні процеси. Це питання є особливо актуальним, адже соціальні платформи дедалі більше впливають на формування суспільної думки, політичну мобілізацію та соціальні зміни загалом, перетворюючись на потужний інструмент поширення інформації, чинять вплив на політичні рішення, економічні тенденції тощо. Наразі ми вже можемо говорити про те, що соціальні медіа спроможні створювати нові форми соціальної взаємодії та спілкування, змінюючи традиційні соціальні структури та норми, що призводить до появи нових феноменів, таких як кібербулінг, фейкові новини та інформаційні бульбашки, що вимагають глибокого наукового аналізу та розробки відповідних стратегій реагування. І саме ці процеси проаналізовано у дослідженні Антона Чорнобильського. Дисертант справедливо зазначає, що соціальні мережі є не лише засобом спілкування, але й потужним інструментом для маніпуляції та впливу на масову свідомість. Це особливо актуально в умовах сучасних інформаційних воєн та глобалізаційних процесів, коли цифрові платформи використовуються для впливу на політичні процеси та формування громадської думки у різних країнах. Різноманітні політичні гравці та приватні автори використовують соціальні мережі для поширення пропаганди, дезінформації та фейкових новин, що може мати серйозні наслідки для національної та міжнародної безпеки. З огляду на це дисертація Антона Володимировича Чорнобильського вносить вклад у наше розуміння комунікативних взаємодій у соціальних медіа, з детальним акцентом на платформі Reddit. Її теоретична та методологічна частина разом із проникливим аналізом пропонує цінне бачення динаміки онлайн-спільнот.

Дисертація відповідає основним напрямам наукових досліджень факультету систем і засобів масової комунікації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара і є частиною науково-дослідної роботи кафедри масової та міжнародної комунікації «Медіапрактики та медіанаративи у комунікаційному просторі суспільства: міждисциплінарний вимір», номер держреєстрації 0122U001323.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації ґрунтуються на ретельному аналізі широкого спектра літературних джерел, емпіричних даних та застосуванні сучасних методів дослідження. Дисертант вдало інтегрує теоретичні підходи з практичними спостереженнями, що дозволяє отримати глибоке розуміння специфіки комунікативної взаємодії в соціальних мережах. Використання кількісних та якісних методів дослідження, зокрема інтенційного, емпіричного та системного аналізу, забезпечує високу достовірність отриманих результатів.

Достовірність результатів дисертаційної роботи також підтверджена їх апробаціями на науково-комунікативних заходах, у тому числі на міжнародних науково-практичних конференціях

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Наукова новизна дисертаційної роботи має переконливий характер. Теоретичне значення дисертації Антона Чорнобильського полягає в розвитку та поглибленні наукових уявлень про комунікативні процеси в соціальних мережах. Внесок автора у теорію комунікацій полягає у пропонуванні нового концептуального підходу, що описує специфіку взаємодії користувачів у цифровому середовищі. До основних теоретичних досягнень можна віднести:

- застосування теорії соціального обміну емоціями для опису комунікативної взаємодії на платформі Reddit;
- висвітлення специфіки комунікативної поведінки користувачів Reddit,
- виокремлення закономірностей, які дозволяють говорити про схожість комунікативної взаємодії суб'єктів в онлайн-овому середовищі (зокрема на платформі Reddit) та реальному (фізичному) світі.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування отриманих результатів для оптимізації комунікаційних стратегій та управління контентом у соціальних мережах. Зокрема, результати дослідження можуть бути корисними в розробці ефективних стратегій просування брендів та комунікації з аудиторією в соціальних

мережах, для побудови комунікаційних кампаній, спрямованих на мобілізацію електорату та вплив на громадську думку, у навчальних курсах з комунікацій, соціальних медіа та цифрового маркетингу, а також для розробки політик та стратегій регулювання соціальних медіа, захисту інформаційної безпеки та забезпечення прав користувачів у цифровому середовищі.

Зміст та завершеність дослідження

Дисертаційна робота А. В. Чорнобильського складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, а також загальних висновків, списку використаних джерел та двох додатків.

Анотація до наукової розвідки та опубліковані праці за змістом повністю відповідають меті та змісту дисертаційної роботи.

Вступ, відповідно до вимог до кваліфікаційного наукового дослідження, містить обґрунтування актуальності обраної теми; представлення широкого спектру досліджень, які стали теоретико-методологічним підґрунтям дисертації; визначення мети дослідження, завдань, необхідних для реалізації поставленої мети, об'єкту, предмету і методів дослідження; опис емпіричної бази, яку склали 5 551 коментар до дописів у чотирьох сабредитах (NoSleep, Ukraine, UkrainianConflict, UkraineWarVideoReport) на платформі Reddit за період 2020–2023 рр.; деталізацію аспектів наукової новизни одержаних результатів з уточненням особистого внеску здобувача; опис зв'язку роботи з науковими програмами, планами і темами; інформацію щодо публічної апробації результатів дисертації та публікацій, структури та обсягу роботи.

У першому розділі «Соціальні медіа: теоретико-концептуальний рівень» (с. 24–61) автор демонструє розуміння теоретичних основ та еволюції досліджень соціальних медіа. Дисертант детально розкриває ключові концепти та теорії, що лежать в основі вивчення соціальних мереж, створюючи міцний фундамент для подальших емпіричних досліджень. Перший підрозділ розпочинається з історичного огляду розвитку терміну «соціальна мережа» та його еволюції до сучасного розуміння. Дисертант аналізує внесок класичних соціологів, таких як Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Ф. Тьонніс, Г. Спенсер, К. Леві-Строс та Я. Л. Морено. Автор переконливо показує, як їхні ідеї та дослідження заклали основу для сучасних теорій соціальних мереж. Також увагу приділено теорії «шести рукоштовань» С. Мілграма, з якої умовно починає існування сучасна парадигма соціальних мереж, концепції сили слабких зв'язків М. Грановеттера, а також дослідженням теорії соціальної присутності, яка описує зв'язок між відчуттям присутності людини в онлайн-середовищі та рівнем її емоційної та когнітивної залученості. У другому підрозділі автор визначає системи, описуючи її як сукупність елементів, які взаємодіють та організовані за певним

шаблоном. Три ключові характеристики соціальних систем, на які робить акцент автор, це самоорганізація (здатність системи самостійно організовуватися та функціонувати без зовнішнього втручання), ієрархія (наявність структури, де елементи системи розташовані на різних рівнях), стійкість (здатність системи відновлюватися після збоїв або змін). У своїх викладах автор спирається на дві теорії соціальних систем Т. Парсонса та Н. Луманна. Теорія Парсонса описує соціальні системи як відкриті системи, які складаються з чотирьох основних функцій: підтримка шаблонів, досягнення мети, адаптація та інтеграція. Теорія Луманна описує соціальні системи як аутопоетичні системи, які постійно самовідтворюють себе через комунікацію. У третьому підрозділі розглядаються різні аспекти термінологічного та функціонального розрізнення понять «соціальна мережа» та «соціальні медіа» в сучасному науковому дискурсі. Автор проводить ретельний огляд історичних етапів розвитку цих понять, починаючи з середини 1990-х рр., та пропонує класифікацію соціальних мереж за різними критеріями. Зокрема, акцентується увага на еволюції визначень термінів «соціальна мережа» та «соціальні медіа», звертаючи увагу на їхні функціональні та семантичні відмінності. Вказується, що починаючи з 1997 р. домінуючим терміном була «віртуальна спільнота», потім «соціальна мережа» (2002–2009), і з 2010 р. — «соціальні медіа». Основні функціональні елементи соціальних мереж розкриваються через визначення відомих дослідників, таких як danah boyd, Н. Елісон, та інші. А. В. Чорнобильський пропонує власну класифікацію соціальних мереж за специфікою об'єднувального фактору, виділяючи загальні багатомовні мережі, форматні мережі, локальні мережі різних типів, соціальні месенджери, мережі знайомств, ділові соціальні мережі, та інші.

Другий розділ «Соціальні медіа у системі соціально-комунікативної взаємодії» (с. 62–112) розкриває теоретико-прикладні аспекти поведінки користувачів у соціальних мережах та, зокрема, на платформі Reddit. Розділ розпочинається з порівняльного представлення трьох типів комунікативних моделей — активних, транзактивних та інтерактивних. На основі аналізу цих даних автор приходить до кількох важливих для подальшого дослідження висновків: про комплексність, динамічність та безперервність комунікації. Далі увага зосереджується на теорії соціального обміну емоціями — теоретичному фундаменту емпіричного дослідження. Теорія соціального обміну емоціями, розроблена Б. Ріме, є важливим напрямком у дослідженні емоцій та міжособистісної комунікації. Основна ідея теорії полягає в тому, що люди мають внутрішню потребу ділитися своїми емоційними переживаннями з іншими людьми після того, як вони зазнали емоційно збуджуючої події. Цей обмін емоціями допомагає людям краще зрозуміти, інтерпретувати та впоратися зі своїми емоціями. Ключовою для дослідження дисертанта є модель соціального обміну емоціями в онлайн-середовищі,

запропонована К. Родрігез Ідальго, на основі якої автор і формулює гіпотезу про структурну схожість комунікації в реальному та цифровому просторах. Перший підрозділ присвячений впливу технологій Веб 2.0 на організацію мережевого спілкування. Дисертант зосереджує увагу на ключових особливостях — динаміці у визначенні поняття «авдиторії», зміні ролей адресатів та адресантів та двоступеневій моделі П. Лазарсфельда. Серед інших факторів, що впливають на поведінку користувачів у соціальних медіа, автор наводить їхню мотивацію, соціальну тривожність, прогнозованість контенту та деякі інші моделі, актуальні серед дослідників останніх десятиліть. Другий підрозділ сфокусовано на платформі Reddit, яка стала основою емпіричної частини дослідження. Автор одразу пояснює, чим відрізняється ця мережа від інших популярних соціальних медіа, що і є підставою високого академічного інтересу до неї сьогодні — Reddit унікальний своєю структурною самоорганізованістю, а також комбінацією анонімності та публічності. Далі дисертант характеризує прикладні особливості Reddit, зокрема алгоритми голосування, поведінки користувачів, регулювання діяльності сабредитів, після чого приходить до висновку про те, що ця соціальна мережа має усі ознаки соціальної системи.

Третій розділ «Механізм формування Reddit-дискурсу» (с. 113–148) присвячено дослідженню процесу соціального обміну емоціями у коментарях до публікацій художнього та новинного дискурсу на Reddit. Дисертант аргументує, чому було обрано саме ці два типи контенту — художній дискурс немає часових обмежень для його сприйняття і включає рольову взаємодію між користувачами на Reddit, тоді як новинний дискурс має обмежені часові рамки і сприймається як відображення реальних подій. Антон Чорнобильський використовує метод інтенційного аналізу, адаптований під специфіку об'єкта дослідження — автор формулює список інтенційних категорій у коментарях під публікаціями, після чого порівнює структуру обміну емоціями з моделлю Родрігез Ідальго та етапами соціального обміну емоціями у фізичному середовищі. Завдяки такому підходу автор формулює висновок, що «попри системну схожість і комунікативні відмінності, новинний та художній дискурси на Reddit функціонують за одними і тими самими комунікативними законами, які співпадають з відповідними у реальному світі» (с. 148). Важливий аналіз того, як користувачі взаємодіють один з одним та з контентом у субредитах, пов'язаних з новинами та художнім дискурсом, є подекуди навіть прогностичним, відкриваючи складні способи, за допомогою яких виражаються норми та правила онлайн-спільноти.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, які викладені в тексті дисертації, стисло окреслено основні результати. Анотацію подано українською та англійською мовами, що відповідає чинним вимогам.

Дискусійні положення, зауваження та пропозиції

Дискусійним вбачається зосередження автора на одній соціальній платформі за тією умовою, що отримані результати Антон Володимирович екстраполює на соціальні медіа як комунікативну категорію. Текст дисертації містить пояснення, чому у роботі увага автора сфокусована саме на Reddit, але відповідь на питання «чи є даний тип апроксимації валідним» потребує уточнення та подальшого вивчення. Звісно, деякі суперечливі аспекти знімаються через акцентуацію у роботі теорії соціального обміну емоціями. Однак знов-таки сучасна комунікативістика потребує аргументів і від інших соціальних мереж для упевненого виходу тверджень автора, заявлених у гіпотезі, на концептуальний рівень. Методологічний підхід дослідження А. Чорнобильського заслуговує на визнання за його строгість та детальний емпіричний аналіз, який він підтримує. Використання комбінації системних методів та наміреного аналізу дозволяє дослідженню ретельно розібрати комунікативні взаємодії в суб-спільнотах Reddit. Ця емпірична основа є вирішальною для здатності дослідження надати деталізоване розуміння патернів спілкування, що характеризують цю платформу. Однак, розділ методології дисертації міг би виграти від більш детального викладу процесу вибору даних. Дисертація могла б бути додатково зміцнена інтеграцією додаткових теоретичних перспектив. Наприклад, включення елементів теорії медійної насиченості могло б надати глибших уявлень про те, чому певні типи комунікації є більш ефективними або переважають у контексті Reddit. Крім того, використання теорії комп'ютерно-опосередкованої комунікації могло б запропонувати ширше розуміння того, як середовище Reddit впливає на характер взаємодії та формування норм спільноти. На нашу думку, аналіз ролі модераторів у формуванні цих взаємодій міг би надати цінні уявлення про управління онлайн-спільнотами та баланс між свободою користувачів та згуртованістю спільноти.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій

Основні теоретичні положення та результати дисертації достатньо повно викладені автором у чотирьох публікаціях, зокрема в одній колективній монографії, двох фахових виданнях України та одній статті у виданні, що входить у базу Scopus.

Апробація основних результатів дослідження

Дисертаційна розвідка має достатню апробацію результатів та її широку географію. Основні положення представлено в доповідях на шести науково-практичних конференціях, зокрема на двох міжнародних, одній всеукраїнській та трьох регіональних.

Загальний висновок

У цілому, дисертаційна робота Антона Володимировича Чорнобильського є завершеним науковим дослідженням на актуальну тему. Дослідження не лише просуває академічний дискурс у галузі соціальних медіа, але й має практичні наслідки для дизайну та управління онлайн-платформами, підкреслюючи важливість розуміння комунікативних практик для створення інклюзивних і динамічних цифрових середовищ. З розвитком технологій та зміною поведінки користувачів, адаптація та інновації в цифрових дослідженнях залишаються ключовими для підтримки здорової активності та розвитку онлайн-спільнот.

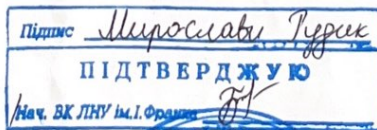
З огляду на новизну отриманих результатів, масштаб проведених досліджень та академічну доброчесність виконання праці, дисертаційна робота «Специфіка комунікативної взаємодії у соціальних медіа (на матеріалі платформи Reddit)» цілком відповідає спеціальності 061 Журналістика та вимогам, передбаченим п. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а її автор, Антон Володимирович Чорнобильський, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 Журналістика.

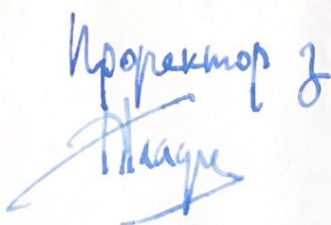
Офіційний опонент,

кандидатка наук із соціальних
комунікацій, доцент кафедри
теорії і практики журналістики
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Мирослава РУДИК

Проректор з

Чорнобильський